

A155

***Scolopax rusticola***

L., 1758

**Słonka**

Rząd: siewkowe, podrząd: siewkowce, rodzina: bekasowate, podrodzina: słonki

**Status występowania w Polsce**

Nieliczny, lokalnie średnio liczny gatunek lęgowy; na przelotach spotykany nielicznie, sporadycznie zimuje.

**Opis gatunku**

Ptaka o masywnej budowie. Nieco większy od gołębia, z długim dziobem i krótkimi nogami. Wymiary: długość ciała 33–35 cm, rozpiętość skrzydeł 56–60 cm, długość dzioba 6,5–8 cm, masa ciała 210–460 g. Posiada upierzenie o finezyjnym, skomplikowanym wzorze, doskonale maskujące ptaka na ściółce, wśród suchych liści. Dziób długi i dość masywny cielistego koloru, z ciemnym końcem. Na wierzchu głowy charakterystyczne, szerokie, poprzeczne, czarne pręgi. Oczy duże, czarne. Pióra wierzchu ciała i skrzydeł o marmurkowym wzorze rdzawobrzozowe, jasnoszare i czarne. Na złożonych skrzydłach jasne pióra układają się w charakterystyczne pasy. Spód ciała jasnoszary z płowozłotym odcieniem i z wyraźnymi ciemniejszymi, gęsto ułożonymi paskami w poprzek ciała. Kuper rdzawobrzozowy, podobnie jak ogon, który zakończony jest czarnym i szarym pasem. Nogi oraz palce szare do czerwonawych. W locie skrzydła szerokie, przez co są nieco podobne do sówich. Ptak uderza skrzydłami bardzo wolno. Nie występują wyraźne różnicowanie sezonowe oraz płci w wyglądzie upierzenia. Młode są bardzo podobne do dorosłych, z tym że mają plamkowane, a nie gładkie czoło.

Tokujący samiec o zmroku oblatuje wielokrotnie określony teren leśny wolnym lotem na niedużej wysokości, wydając charakterystyczne głosy, będące mieszaniną chrapliwych dźwięków „hrrr-hrrr-hr-hr” oraz wysokiego dźwięku „ci-cik”. Samica odzywa się cykającym głosem, podobnym do samca. W pozostałej części roku słonki są raczej milczące.

**Możliwość pomyłki z innymi gatunkami**

Czasami może być mylona z bekasami: kszukiem *Gallinago gallinago* (A153) lub dubeltem *Gallinago media* (A154), za sprawą podobnego pokroju i proporcji ciała. Jednak typową cechą odróżniającą słonkę od tych gatunków są dobrze widoczne szerokie, czarne, poprzeczne pasy na wierzchu głowy oraz wysokie czoło, wielkość, a także głosy tokowe, zupełnie odmienny lot oraz występowanie w innych siedliskach.

**Biologia****Tryb życia**

Gatunek o wieczornonocnym trybie życia, typowo samotniczy, najmniej towarzyski wśród siewkowych. Zwykle wędruje pojedynczo, czasami w parze, rzadko w grupach złożonych z 6 lub większej liczby osobników. Jeden samiec może kojarzyć się z kilkoma (do 4) samicami.

**Lęgi**

Na lęgowiskach ptaki pojawiają się dość wcześnie. Ptaki brytyjskie i irlandzkie zaczynają znoszenie jaj od początku marca, a ptaki nadbałtyckie – od połowy marca. Zwykle występuje jeden lęg w roku, czasami dwa. Gniazdo na obszarach leśnych ukryte jest w niskiej roślinności lub pod gałęziami drzew; na terenach otwartych, jak pola, bagna czy wrzosowiska, schowane w krótkiej lub średnio wysokiej roślinności. Gniazdo stanowi płytkie 2–5 cm zagłębienie o średnicy 12–15 cm, wyłożone zeschniętymi liśćmi, suchymi źdźbłami traw i kilkoma piórami; w zadrzewieniach iglastych również igliwem drzew. Gniazdo buduje samica. W zniesieniu średnio znajdują się 4 jaja (2–6), znoszone co 24–48 godzin. Wysiaduje tylko samica, od ostatniego jaja,

przez średnio 22 dni (21–24). Pisklęta, typowe zagniazdowniki, kłują się jednocześnie zdolność do lotu uzyskują po około 15–20 dniach, lecz zagrożone potrafią zerwać się z ziemi już po około 10 dniach. Pisklętami opiekuje się wyłącznie samica. Samodzielność uzyskują w wieku 35–42dni. a dojrzałość płciową samice – po roku, natomiast samce w większości po 2 latach.

### Wędrowki

Gatunek częściowo wędrowny. Wędruje nocą. Ptaki ze Skandynawii oraz niektóre z zachodnich obszarów Rosji zimują w zachodniej i południowej Europie oraz w północnej Afryce. Ptaki odbywające lęgi na Wyspach Brytyjskich i we Francji są przeważnie osiadłe. Początek jesiennej wędrowki związany jest z początkiem mrozów i z reguły przypada na okres października i listopada; powrót na łęgowską również zależy od temperatur i trwa od marca do połowy maja. Samice wędrują pierwsze. Młode i rodzice chętnie wracają do poprzednich miejsc gniazdowania.

### Zimowanie

Na obszary zimowisk większość ptaków przylatuje z końcem listopada, gdzie przebywają do połowy marca. Zimowiska europejskich słonek znajdują się w zachodniej i południowej Europie i w północnej Afryce. Słonka zimuje w Polsce w niewielkiej liczbie. Zapewne w czasie łagodnych zim jest to zjawisko znacznie częstsze, niż wskazują dokonane obserwacje. Zimowanie słonki w Polsce znane było już dawniej, od XIX w.

### Pokarm

Pokarm słonki jest głównie zwierzęcy, rzadziej roślinny. W skład pokarmu wchodzi przede wszystkim bezkręgowce pozyskiwane z powierzchni i spod powierzchni gleby oraz spod opadłych liści. Materiał roślinny składa się z nasion, owoców, ziaren zbóż a także korzeni i źdźbeł różnych traw. Podczas żerowania w wilgotnych miejscach słonka sonduje dziobem wilgotny grunt. Może również w poszukiwaniu pokarmu rozgrzebywać grunt nogami. Żerujący ptak porusza się wolno, z ciałem ułożonym prawie poziomo i dziobem nachylnym do gruntu pod kątem około 30°.

## Występowanie

### Siedlisko

W sezonie lęgowym preferuje urozmaicone siedliska leśne, chłodne, cieniste, wilgotne, zarówno liściaste, mieszane, jak i iglaste, z bogatym podszytym tworzonym przez jeżyny, leszczyny, paprocie, borówki czarne, stanowiącym osłonę przed lotnymi drapieżnikami. Występuje również w młodnikach iglastych. W dużych kompleksach leśnych ważnym elementem siedliskowym dla słonki są szerokie dukty i małe polany. Unika ciepłych i suchych obszarów. Chętnie żeruje wzdłuż strumieni, przy źródłiskach lub rozlewiskach. Zimuje głównie w siedliskach zbliżonych do łęgowych, jed-

nak jest w tym okresie mniej wymagająca. Dzień spędza ukryta w płatach gęstych i niskich zarośli. Żeruje nocą, preferując obszary niezamrożonych pastwisk, łąk odległych około 1 km od obszarów leśnych, gdzie spędza dzień. W niektórych, bardziej południowych obszarach zimowisk słonka spotykana jest także w zaroślach trzcinowych, na bagnach, w sadach, ogrodach, a niekiedy w parkach. W Szkocji gnieździ się do wysokości ok. 500 m n.p.m., w Szwajcarii do ok. 1700–2000 m n.p.m., a w Himalajach do 3500 m n.p.m.

### Siedliska z załącznika I Dyrektywy Siedliskowej, które mogą być istotne dla gatunku

- 9130 Żyzne buczyny (*Dentario glandulose-Fagenion*, *Galio odorati-Fagenion*)
- 9160 Grąd subatlantycki (*Stellario-Carpinetum*)
- 9170 Grąd środkowoeuropejski i subkontynentalny (*Galio-Carpinetum*, *Tilio-Carpinetum*)
- 91D0 Bory i lasy bagienne
- 91E0 Łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe (*Salicetum albo-fragilis*, *Populetum albae*, *Alnion glutinoso-incanae*), olsy źródliskowe
- 91F0 Łęgowe lasy dębowo-wiązowo-jesionowe (*Ficario-Ulmetum*)
- 91P0 Jodłowy bór świętokrzyski (*Abietetum polonicum*)

### Rozmieszczenie geograficzne

Areał gniazdowy rozciąga się od Azorów, Madery, Wysp Kanaryjskich, Wysp Brytyjskich przez północną i centralną Europę oraz centralną Azję do Sachalinu i Japonii oraz obejmuje Kaukaz, północno-zachodnie Chiny i północne Indie. Nie wyróżnia się podgatunków.

Zimowiska populacji europejskiej znajdują się w zachodniej i południowej Europie oraz w północnej Afryce. Łęgowe populacje azjatyckie zimują w południowo-wschodniej Azji: w Iraku, Iranie, Azerbejdżanie, Afganistanie, Indiach, Indochinach do południowo-wschodnich Chin, a wyjątkowo na południu do Brunei.

### Rozmieszczenie w Polsce

Słonka występuje na obszarze całego kraju, wraz z terenami górskimi, gdzie dochodzi do wysokości 1130 m n.p.m. w Karkonoszach oraz do 1600 m n.p.m. w Tatrach. Jest gatunkiem o słabo poznanym rozmieszczeniu i liczebności na obszarze Polski.

W okresie przelotów spotykana na obszarze całego kraju. Zimujące ptaki widziane były na Śląsku, w Wielkopolsce, w północno-zachodniej części woj. zachodniopomorskiego oraz na Pomorzu Gdańskim.

### Status ochronny

Ochrona gatunkowa w Polsce: gatunek łowny (Dz U z 2001 r. Nr 43, poz. 488 z późn. zm.; Dz U z 2004 r. Nr 76, poz. 729)

Status zagrożenia w Europie: Vw gatunek narażony na wyginięcie (populacja zimująca)  
 BirdLife International: SPEC 3w  
 Dyrektywa Ptasia: Art. 4.2, załącznik II  
 Konwencja Berneńska: załącznik III  
 Konwencja Bońska: załącznik II

### Występowanie gatunku na obszarach chronionych

Rozpowszechnienie słonki na obszarze Polski sprawia, że występuje na obszarze parków narodowych, parków krajobrazowych czy rezerwatów przyrody, o ile występują na tych obszarach odpowiednie dla niej siedliska leśne. Jednakże nie jest możliwe określenie, jaka część krajowej populacji lęgowej znajduje się w obrębie terenów chronionych.

### Rozwój i stan populacji

Globalnie gatunek nie jest zagrożony. Europejska populacja lęgowa bez Rosji oceniana jest na 500 000–1 000 000 p. Ocena dla Rosji jest bardzo nieprecyzyjna i wynosi 1 000 000–10 000 000 p. Poza Rosją słonka najliczniej zamieszkuje Francję (100 000–300 000 p.), Finlandię (100 000–150 000 p.), Białoruś (100 000–120 000 p.) i Szwecję (50 000–100 000 p.).

W latach 1930–1970 odnotowano niewielki wzrost populacji w północno-zachodniej Europie, co spowodowane było prawdopodobnie zmianami klimatycznymi i zasileniem populacji zachodnich ptakami z bardziej wschodnich terenów arealu występowania. Trendy liczebności populacji lęgowej w Europie są niedokładne, praktycznie nieznanne. Zanotowano spadek liczebności w kilku regionach Rosji na przestrzeni ostatnich 10–15 lat. Od początku lat 70. nastąpił pokaźny spadek liczebności populacji zimującej we Francji, spowodowany nadmiernym polowaniem w okresie wędrówek i na zimowiskach. Liczebność ptaków zimujących w Maroku wydaje się być stabilna od lat 50.

Dane na temat wielkości polskiej populacji lęgowej słonki są dość nieprecyzyjne. Oparte są na obserwacjach tokujących samców, co może doprowadzić do kilkukrotnego policzenia tych samych osobników, a co za tym idzie – do zawyżenia liczebności. Dlatego też dane dotyczące liczebności słonki z dużych obszarów leśnych należy traktować z dużą ostrożnością. W Puszczy Białowieskiej jej liczebność oceniono na 500–600 p. W Wigierskim PN w latach 1989–1993 jej liczebność oszacowano na około 50–60 p. W kompleksie leśnym o powierzchni niespełna 100 km<sup>2</sup> k. Łukowa na Nizinie Południowopodlaskiej w latach 1989–1991 wykazano około 20 p. W Wielkopolsce słonka najliczniejsza jest na obszarze Drawieńskiego PN, w lasach k. Czeszewa oraz w dolinie Mogilnicy. Rozpowszechniona jest również na Śląsku, a najliczniej występuje w dolinie Baryczy, w Borach Dolnośląskich, Lasach Stobrawskich oraz Lasach Lublinieckich.

W okresie wędrówek słonka nigdzie nie jest liczna. Zwykle widywane są ptaki pojedyncze, rzadko większe skupiska (wyjątkowo luźne skupisko słonek liczyło 15 ptaków).

### Zagrożenia

Gatunkowi zagraża w Polsce:

- utrata siedlisk w wyniku obniżenia poziomu wód gruntowych w lasach, spowodowanego pracami melioracyjnymi;
- utrata siedlisk w wyniku budowy wałów zapobiegających podtapianiu terenów leśnych, likwidacji zastoisk wody, starorzeczy, śródleśnych stawów, torfowisk i bagienek;
- utrata siedlisk w wyniku fragmentaryzacji obszarów leśnych, która w sposób drastyczny może ograniczyć liczebność populacji lęgowej (co odnotowano na niektórych obszarach Wielkiej Brytanii oraz centralnej i północno-zachodniej Europy).

W skali europejskiej głównym zagrożeniem słonki są intensywne polowania. Z 3 700 000 ptaków pozyskiwanych rocznie w Europie podczas polowań, we Francji zabija się około 1 300 000 osobników, we Włoszech 1 500 000, w Wielkiej Brytanii 200 000, w zachodniej Ukrainie 400 000. We Francji zanikają obszary trawiaste, które stanowią miejsca zimowania słonek (ok. 160 000 ha w skali roku).

### Propozycje odnośnie do zarządzania

Należy:

- ograniczyć osuszanie obszarów leśnych, a w razie potrzeby przywrócić wysokie uwilgotnienie gruntów leśnych poprzez budowę zastawek na istniejących rowach melioracyjnych oraz zaniechanie ich pogłębiania i udrażniania ich sieci;
- zachować śródleśne zbiorniki wodne;
- zachować wysoki poziom uwilgotnienia dolin niewielkich śródleśnych rzek i innych śródleśnych zbiorników wodnych;
- chronić zabagnione drzewostany, a zwłaszcza olsy;
- popierać wsiedlanie i bytowanie bobrów na terenach leśnych.

### Propozycje badań

Należy zbadać:

- rozmieszczenie i liczebność krajowej populacji lęgowej;
- wybiórczość siedliskową;
- sukces lęgowy;
- przeżywalność;
- rozmieszczenie zimowisk i tras przelotu krajowej populacji lęgowej.

### Monitoring

- coroczna ocena liczebności populacji lęgowej w miejscach jej najliczniejszego występowania. Liczenie ptaków

winno odbywać się na stałych, reprezentatywnych powierzchniach krajobrazowych, rzędu kilku km<sup>2</sup>. Metodyka do opracowania.

## Bibliografia

- BAZA DANYCH OSO – NATURA 2000. Zakład Ornitologii PAN.  
 BAZA DANYCH POLSKIEGO ATLASU ORNITOLOGICZNEGO. Zakład Ornitologii PAN.  
 BAZA DANYCH WIADOMOŚCI POWROTNYCH. Centrala Obrączkowania Ptaków, Zakład Ornitologii PAN.  
 BIRDLIFE INTERNATIONAL/EUROPEAN BIRD CENSUS COUNCIL. 2000. European bird populations: estimates and trends. BirdLife Conservation Series No. 10. Cambridge, 160 s.  
 CRAMP S., SIMMONS K. E. L. (red.) 1983. Handbook of the Birds of Europe, the Middle East and North Africa. The Birds of the Western Palearctic. Vol. 3. Waders to Gulls. Oxford, 913 s.  
 FLOUSEK J., GRAMSZ B. 1999. Atlas ptaków lęgowych Karkonoszy (1991–1994). Správa Krkonošského národního parku. Vrchlabí, 424 s.  
 HAGEMEIJER W. J. M., BLAIR M. J. (red.) 1997. The EBCC Atlas of European Breeding Birds: Their Distribution and Abundance. London, 903 s.  
 del HOYO J., ELLIOTT A., SARGATAL J. (red.) 1996. Handbook of the Birds of the World. Vol. 3. Hoatzin to Auks. Barcelona, 821 s.  
 JONSSON L. 1998. Ptaki Europy i obszaru śródziemnomorskiego. Warszawa, 560 s.  
 MULLARNEY K., SVENSSON L., ZETTERSTRÖM D., GRANT P.J. 1999. Birds guide. London, 392 s.  
 RYABITSEV V. K. 2001. Ptitsy Urala i zapadnoy Sibiri: spravochnik-opredelitel'. Ekaterinburg, 608 s.  
 TOMIAŁOJĆ L. 1990. Ptaki Polski. Rozmieszczenie i liczebność. Warszawa. 462 s.  
 TOMIAŁOJĆ L., STAWARCZYK T. 2003. Awifauna Polski. Rozmieszczenie, liczebność i zmiany. Wrocław, 870 s.  
 TUCKER G. M., HEATH M. F. (red.) 1994. Birds in Europe; their conservation status. Conservation Series No. 3. BirdLife International, Cambridge, 600 s.  
 WALASZ K., MIELCZAREK P. (red.) 1992. Atlas ptaków lęgowych Małopolski 1985–1991. Wrocław, 522 s.

Stanisław Czyż

A155